

גמרא

וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתֵּימָּה, כגון שהתכוין לכתוב ח"ת ולא דקדק היטב בעשיית גגו ונמצא שכתב שני זיינין, חִיב, כיון שכתב שתי אותיות. מקשה הגמרא: וְהָתֵּן והלא שנינו במשנתנו שבאופן זה פְּטוּר. מתרצת הגמרא: לֹא קָשְׁיָא, הָא – משנתנו שפוטרת עוסקת באופן דְּבַעֲי זֵינִי – שהזיינין צריכות זיון ותיקון בתגים, וכל זמן שלא זיינן לא השלים את מלאכתו ולכן פטור. אולם הָא – הבריייתא עוסקת באופן דְּלֹא בַעֲי זֵינִי – שהזיינין אינם צריכים זיון לפי שכבר זיינן, וכיון שהשלים את מלאכתו חייב.

הגמרא מביאה מקורות לכתיבת נוסריקון מן התורה. שנינו במשנה: כְּתִיב אוֹת אחת נוסריקון, דהיינו שכתב אות אחת המשמשת במקום תיבה שלימה, רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן בִּתְרִיא מְחַיֵּב וְהַכְּמִים פּוֹטְרִין.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִימְרָא, מִנֵּין לְלִשׁוֹן נּוֹטְרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה. שְׁנָאמַר לֵאבְרָהֶם (בראשית יז ד) 'כִּי אֶבְרָהָם' וְהָיָה גוֹיִם נִתְּתִיד, וּבִהְרָחַ שְׁתִּיבוֹת 'אֵב הַמּוֹן' הֵן רֹאשֵׁי תִיבוֹת שֶׁל שֵׁשֶׁ דְּבָרִים, וְהֵם: א' אֵב נִתְּתִיד לְאוֹמוֹת, כְּמוֹ שְׁנָאמַר (שם יז ד) 'וְהָיָה לְאֵב הַמּוֹן גוֹיִם', ב' בְּחֹרֶת נִתְּתִיד בְּאוֹמוֹת, כְּמוֹ שְׁנָאמַר (נחמיה ט ז) 'אֲשֶׁר בְּחֹרֶת בְּאֵבֵיהֶם, ד' הַמּוֹן חִיבִּים נִתְּתִיד בְּאוֹמוֹת, כְּמוֹ שְׁנָאמַר (ישעיה מא ח) 'וְרַע אֲבָרְהָם אֲהָבִי, מ' מִלֶּךְ נִתְּתִיד לְאוֹמוֹת, כְּמוֹ שְׁנָאמַר (בראשית כג ו) 'נָשִׂיא אֱלֹהִים אֲתָה בְּתוֹכֵנוּ', ו' וְתִיב נִתְּתִיד בְּאוֹמוֹת, נ' נֶאֱמַן נִתְּתִיד לְאוֹמוֹת, כְּמוֹ שְׁנָאמַר (נחמיה ט ח) 'וְנִקְצָאֶת אֶת לִבָּבוֹ נֶאֱמַן לְפָנָיו'.

וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ – עֲצָמוֹ אָמַר, מִנֵּין לְלִשׁוֹן נּוֹטְרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה, שְׁנָאמַר בְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת (שמות כב) 'אֲנֹכִי', וְזוֹה שְׁנִקְטָה הַתּוֹרָה לִשׁוֹן זֶה וְלֹא אִמְרָה 'אֲנִי', מוֹכַח שְׁתִּיבָה זֶה הִיא נּוֹטְרִיקוֹן שֶׁל 'אֲנִי' נִפְשִׁי בְּתִיבַת יְהִיבֹת – אֲנִי בְּעֲצָמִי כְּתַבְתִּי וְנִתְּתִי (את התורה). וְרַבִּי אֲמַרִּי שְׁהִיא נּוֹטְרִיקוֹן שֶׁל 'אֲמִירָה נְעִימָה בְּתִיבָה יְהִיבֹת' – כְּתוּבָה וְנִתְּנָה. וְאִיבָא דְּאֲמַרִּי – וַיֵּשׁ שְׁאִמְרוּ שְׁאֲנֹכִי הִיא תִיבַת נּוֹטְרִיקוֹן הַנִּדְרֶשֶׁת לְמִפְרָע – מִהֶסֶף לַהֲתַחֲלָה, 'יְהִיבֹת בְּתִיבָה' – נִתְּנָה כְּתוּבָה נֶאֱמַרִּין לְמִרְיָה.

דְּבִי – בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נֶתָן אֲמַרִּי, שֶׁהִמְקוֹר לְלִשׁוֹן נּוֹטְרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה הוּא, מִמָּה שְׁאִמַּר הַמֶּלֶךְ לְבִלְעֵם (במדבר כב לב) 'כִּי יִרְאֶה תִּדְרֹךְ לְגַנְדִּי, תִּיבַת יִרְאֶה' נִדְרֶשֶׁת בְּדֶרֶךְ נּוֹטְרִיקוֹן, 'יִרְאֶה רִאֲתָה וְנִמְתָּה', כְּלוֹמַר שֶׁהָאֵתוֹן מְרֹב פְּחָדָה מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ עֲמַד לְגַנְדָּה, נִתְּנָה מִן הַדֶּרֶךְ.

דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל תִּנָּא – בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעֵאל שֶׁנּוּ, שֶׁהִמְקוֹר לְלִשׁוֹן נּוֹטְרִיקוֹן בְּתוֹרָה הוּא, מִמָּה שְׁנָאמַר בְּמִנְחַת הָעוֹמֵר (ויקרא ב ד) שְׂצִירָה לְהִבְיָאָה 'בְּרִמָּל', דֵּהֵינּוּ שְׁבָלִים לְחוֹת, וְנִקְרְאוֹת כֵּךְ בְּדֶרֶךְ נּוֹטְרִיקוֹן 'כֶּר מְלֵא', כְּלוֹמַר בּוֹזֵם שֶׁהִגְרַעֲיָן לֹחַ וְנִפְחוּ וְהִקְשָׁ הָעוֹטֵף אוֹתוֹ מֵלֹא מִמֶּנּוּ.

רַב אֲחָא בְּרִי יִצְחָק אָמַר, שְׁמִצְיָנוּ לִשׁוֹן נּוֹטְרִיקוֹן בְּתוֹרָה, בְּצוּוּאָה שְׂצִיזָה דוֹד אֶת שְׁלֹמֹה קוֹדֵם מוֹתוֹ, כְּשִׁפְרָ לֹו עַל מַעֲשֵׂה שְׁמַעֲי בֶן גֵּרָא וְאִמְרוּ לֹו (מלכים א' ב ח) 'וְהוּא קָלְלָהּ קָלְלָהּ נִמְרָצָת', וְתִיבַת 'נִמְרָצָת' הִיא נּוֹטְרִיקוֹן שֶׁל קָלְלוּתָהּ, דֵּהֵינּוּ נִוְאָה הוּא, מוֹאֲבִי הוּא, רֹוֹצֵת הוּא, צוֹרֵר הוּא, תוֹעֵבָה הוּא.

רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק אָמַר, שֶׁהִמְקוֹר לְלִשׁוֹן נּוֹטְרִיקוֹן בְּתוֹרָה הוּא, מִמָּה שְׁאִמַּר יְהוֹדָה לְיוֹסֵף לְאַחַר מִצִּיאַת הַגִּבְעִי (בראשית מד טז) 'מָה נִדְבָר וְיָמָה נִצְמָד'ק, וְתִיבַת 'נִצְמָד'ק נִדְרֶשֶׁת בְּהִכְרַח כְּנוֹטְרִיקוֹן, 'נְכוּנִים אֲנַחְנוּ, צִדִּיקִים אֲנַחְנוּ, מְהוֹרִים אֲנַחְנוּ, דְּבִים אֲנַחְנוּ, קְרוֹיִשִׁים אֲנַחְנוּ'.

משנה

משנתנו עוסקת בכתיבת שתי אותיות שהיתה לו ידיעה ביניהם: הַבּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתוֹת בְּשְׁתֵּי הַעֲלָמוֹת – בשתי שכחות, כגון ששכח שהיום שבת וכתב אות אחת, ונזכר ששבת היא ונודע לו שעבר איסור, וחזר ושכח וכתב אות נוספת סמוכה לה, או שכתב אות אחת בְּשִׁחְרִית וְאוֹת אחת בִּין הָעֶרְבִים, שגם זה נידון כשתי העלמות אפילו שלא היתה לו ידיעה כלל ביניהם, רַבִּין גְּמִלְיָא מְחַיֵּב חִיבָא, וְהַכְּמִים פּוֹטְרִין.

הדרן עלך הבונה

פרק שלשה עשר - האורג

משנה

הגמרא מבארת את מחלוקת רבן גמליאל וחכמים. שואלת הגמרא: בְּמֵאִי קָמִיפְלִגִּי – במה נחלקו רבן גמליאל וחכמים. משיבה הגמרא: שְׂרָפָן גְּמִלְיָאֵל סָבַר, שְׁאִין דִּידֵיהּ לְחֻצֵי שְׁעִיז – שידיעה על מעשה איסור שהוא פחות מכשיעור אינה נחשבת כידיעה כלל, ולכן היא אינה מחלקת את מעשיו לשתי העלמות, ונמצא שכתב את שתי האותיות בהעלמה אחת. וְרַבִּינָן סָבְרִי שֵׁשׁ דִּידֵיהּ לְחֻצֵי שְׁעִיז, וידיעה זו מחלקת את שתי הכתיבות לשתי שכחות נפרדות, שכל אחת נחשבת חטא בפני עצמו שאין בו שיעור, ואין מצטרפות לחיב.

משנתנו עוסקת במלאכות שבת, האורג והעושה שתי בתי נירין. לצורך ביאור המשנה נקדים לבאר אופן אריגת האריג: אריגה היא יצירת אריג על ידי חוטים המשובלים שתי וערב. בכדי לארגו אריג, יש למתוח תחילה חוטים לאורך (שְׁתִּין) זה בצד זה, ואחר כך לשלב בהם חוטים לרוחב (עֶרְבִין) על ידי הכנסתם לסירוגין מעל ומתחת חוטי השתי. לצורך זה שימש כלי אריגה העשוי באופן זה. בשני צידיו היו מונחות שתי קורות עץ רחוקות זו מזו, על קורה אחת כרוכים חוטי השתי ומתוחים עד לקורה השניה שסמוך אליה נעשתה האריגה, ועליה נכרך האריג האורג. בכדי להשחיל את חוט הערב בין חוטי השתי לסירוגין, היו מעבירים מחצית אחת מחוטי השתי לסירוגין ב'בתי נירים' ודהיינו לולאות הקבועות בנירים, שהם חוטים כמנין מחצית מחוטי השתי הקשורים על קנה, ומחצית שניה מחוטי השתי ב'בתי נירים' אחרים (הקבועים בנירים אחרים הקשורים על קנה אחר). ובעזרת הנירים משכו מחצית מחוטי השתי וכן נוצר מעבר שבו העבירו את חוטי הערב, ואחר כך משכו בעזרת הנירים השניים את המחצית השניה של חוטי השתי, ובמעבר שנוצר שוב העבירו את חוטי הערב, וכן הלאה עד סיום האריגה. כלי אריגה אלו שבהם משכו את הנירים ביד, היו משמשים את הנשים, והיה עשוי מעוֹמֵד (ציור א). כלי אריגה אחרים היו שבהם משכו את הנירים בעזרת הרגלים, ובהם השתמשו האורגים האומנים, והיה כלי זה עשוי בשכיבה (ציור ב). בשני הכלים, בכל פעם לאחר שהועבר חוט הערב, היו מצמידים אותו לידיעה הארוגה בעזרת כלי הַמְּכוּנָה 'מִסְרָק' (ראה ציורים א ב) שכל חוטי השתי עברו בין שיניו. במשנה לעיל (ג) מבואר, ששיעור האריגה הנחשבת מלאכה בשבת, הוא שני חוטים. במשנתנו מבוארת מחלוקת תנאים בשיעור זה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, הָאוֹרֵג בְּשֶׁבֶת שְׁלֹשָׁה חוֹמִין שֶׁל עֶרֶב בְּתַחֲלִילָה – שהם תחילת אריגת האריג, וְכֵן הָאוֹרֵג פֶּעַם אַחַת – חוט ערב אחד עַל הָאֲרִיג – שמוסיף אפילו חוט אחד על אריג קיים, בשוגג חִיב חטאת. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, בֵּין הָאוֹרֵג בְּתַחֲלִילָה, וְכֵן פְּסוֹף – שהוסיף על אריג קיים באמצע אריגתו, שְׁעִיזוֹ לַחֲשֹׁב מְלָאכָה בְּשֶׁבֶת, הוּא בִּאֲרִיגַת שְׁנֵי חוֹמִין. משנתנו מפרטת את אופני החיוב במלאכת 'עושה שני בתי נירין' השנויה לעיל (ס) הָעוֹשֶׂה בְּשֶׁבֶת שְׁתֵּי בְּתֵי נִירִין – המעביר שני חוטי שְׁתֵּי בשני בתי נירים, בֵּין אֵם עֲשָׂה כֵן בְּכָלִי הָאֲרִיגָה הַקְּרוֹי נִירִין, וְכֵן בְּכָלִי הַקְּרוֹי קִירוֹם, וְכֵן הָעוֹשֶׂה שְׁנֵי בְּתֵי נִירִים בְּאֲרִיגַת נְפָה, בְּאֲרִיגַת כְּבָרָה, וְכֵן אֲרִיגִים מִנְצִרִים, שְׁאִין מִשְׁתַּמְשִׁים בְּאֲרִיגָתָם בְּנִירִים מִמֶּשׁ, אֵלָּא בְּתַחֲלִילָה אֲרִיגָתָם אַחֵר שִׁסִּיד אֶת נִצְרֵי הַשְּׁתִּי, מְרַכִּיב בָּהֶם שְׁנֵי נִצְרֵי עֶרֶב אֶחָד מִלְּמִטָּה וְאֶחָד מִלְּמַעְלָה, וְעַל יָדִי כֵן מַעֲמִיד אֶת הַשְּׁתִּי לְצוֹרֵךְ הָאֲרִיגָה, זֶה הִיא 'עֲשִׂית שְׁנֵי בְּתֵי נִירִים' בָּהֶם, וְאֵם עֲשָׂה כֵן בְּשֶׁבֶת בְּשׁוּגָג חִיב חטאת. מבארת המשנה את שיעורי החיוב במלאכות תופר וקורע: וְכֵן הַתּוֹפֵר בְּשֶׁבֶת חִיב אֵם תִּפְרֵי שְׁתֵּי תִפְרוֹת, וְהַקּוֹרֵעַ בְּשֶׁבֶת חִיב אֵם קָרַע עַל מִנֵּת לְתַפּוֹר שְׁתֵּי תִפְרוֹת.

נמרא

הגמרא מקשה סתירה בגירסת משנתנו: **כִּי אָמַר** - [כשבא] **רַבִּי יִצְחָק**
מארץ ישראל לבלב, **תָּנִי** - שנה במשנתנו כך, רבי אליעזר אומר
האורג **שְׁתֵּי** בתחילה חייב. מקשה הגמרא: **וְהָאֵנָּן תָּנִין** - והרי אנו
שנינו במשנתנו, שרק באורג **שְׁלֹשָׁה** חוטים בתחילה מחייב רבי
אליעזר. מתרצת הגמרא: **לֹא קָשְׁיָא** - אין זו סתירה, אלא **הָא** - אחת
מן הגירסאות נשתנה **פְּאִלְמִי** - באופן שארג חוטים עבים, **וְהָא** -
והגירסא האחרת נשתנה **בְּקָשְׁיָנִי** - באופן שארג חוטים דקים.
מביאה הגמרא שני אופנים להעמיד את התירוץ: **אֲמַרִּי לָהּ** - היו
מבני הישיבה שהעמידו תירוץ זה **לְהָאִי גִיסָא** - לצד זה, שגירסתנו
במשנה עוסקת בחוטים עבים, וגירסת רבי יצחק בדקים, **וְאֲמַרִּי לָהּ** -
ואחרים מבני הישיבה העמידו תירוץ זה **לְהָאִי גִיסָא** - לצד זה,
שגירסתנו במשנה עוסקת בחוטים דקים, ואילו גירסת רבי יצחק
בעבים.

מבארת הגמרא: **אֲמַרִּי לָהּ לְהָאִי גִיסָא**, שגירסתנו במשנה עוסקת
בחוטים עבים, וגירסת רבי יצחק בדקים, משום שבאופן שהחוטים
אֲלִימִי, רק אם ארג מהם **תְּלָתָא** - שלשה חוטים, הם **לֹא סְתָרִי** -
אינם מתפרקים והאריגה מתקיימת, לפיכך חייב על אריגתם, אבל
אם ארג **תְּרִי** - שני חוטים בלבד, הם **סְתָרִי** - מתפרקים, כיון שמחמת
עוביים אינם נדבקים יפה זה בזה ואין האריגה מתקיימת, ולכך דעת
רבי אליעזר במשנתנו, שאינה נחשבת אריגה ופטור, אבל באופן
שהחוטים **קָשְׁיָנִי**, מתוך דקותם **תְּרִי נָמִי לֹא סְתָרִי** - גם שני חוטים
בלבד לא מתפרקים ומתקיימת האריגה, ולכך באופן זה מודה רבי
אליעזר שחייב אף בשנים, כנוסחתו של רבי יצחק. **וְאֲמַרִּי לָהּ לְהָאִי**
גִיסָא, שגירסתנו במשנה עוסקת בחוטים דקים, וגירסת רבי יצחק
בעבים, משום שבאופן שארג חוטים **קָשְׁיָנִי**, רק אם ארג מהם **תְּלָתָא**
חוטים, הם **יִדְעִי** - ניכרים והאריגה חשובה, אבל אם ארג **תְּרִי**
חוטים בלבד, מתוך דקותם הם **לֹא יִדְעִי** - אינם ניכרים ואין האריגה
חשובה, ולכך דעת רבי אליעזר במשנתנו שאין זו נחשבת אריגה,
ופטור, אבל באופן שארג חוטים **אֲלִימִי**, מתוך עבים **תְּרִי נָמִי יִדְעִי** -
שני חוטים בלבד ניכרים והאריגה חשובה, ולכך באופן זה מודה
רבי אליעזר שחייב אף בשנים, כגירסת רבי יצחק.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שיעורי החיוב במלאכת האריגה:
תָּנִיא, הָאֹרֶג בִּשְׁבַת שְׁלֹשָׁה חוּטִין בְּתַחֲלִילָה, וְאַחֵד עַל הָאֹרֶג חַיִּיב.
וְחֻכָּמִים אֹמְרִים, בִּין בְּתַחֲלִילָה, בִּין פְּסוּף, שִׁיעוּרָן בִּאֲרִיגַת שְׁנֵי
חוּטִין, וּבִשְׁפָּה - ואם לבגד שאורג יש שפה לאורך השתי ממין
שונה, והיא ברוחב שלשה בתי נירים, שיעורו להתחייב בשבת
באריגת שְׁנֵי חוּטִין של ערב **בְּרוּחָב שְׁלֹשָׁה בְּתֵי נִירָן** בלבד. ואף
שאין ברוחב זה שיעור כמלא רוחב היסט, שהוא שיעור רוחב
האריגה להתחייב במלאכת האורג, מכל מקום מתחייב כאן אף
באריגת שיעור קצר זה, משום **דְּהָא** - זה האורג בשפת הבגד השונה
לְמָה זֶה דּוּמָה, לְאֹרֶג צִלְצוּל קָשָׁן - חגורה צרה שאינה רחבה יותר
משלשה בתי נירים, שהדין הוא שהאורג והעביר ברוחבה שְׁנֵי חוּטִין
של ערב **בְּרוּחָב שְׁלֹשָׁה בְּתֵי נִירָן** בלבד, חייב, ואף האורג שפה ממין
שונה דומה לוה, וחייב בשלשה בתי נירים.
מסיימת הגמרא: ומה ששנינו בברייתא, **הָאֹרֶג שְׁלֹשָׁה חוּטִין**

בתחילה וְאַחֵד עַל הָאֹרֶג חַיִּיב, סְתָמָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - הם דברי
רבי אליעזר השניים בסתם.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנִיא אִידָךְ** - שנינו
בברייתא אחרת, **הָאֹרֶג שְׁנֵי חוּטִין** על בגד קיים, בין אם הוסיפם על
הָנֶם - האריג באמצע אריגתו, ובין אם הוסיפם על **הָאִימְרָא** -
בתחילת הבגד, כפי שרגילים לארג בשפת הבגד לרוחבו ערב ממין
אחר כדי שישמש שפה לבגד, חַיִּיב. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר**, באופנים
אלו, **אִפִּילוּ** כאשר הוסיף חוט **אַחֵד חַיִּיב**. **וּבִשְׁפָּה**, אם ארג שְׁנֵי
חוּטִין **בְּרוּחָב שְׁלֹשָׁה בְּתֵי נִירָן**, חַיִּיב, שהרי **הָא לְמָה זֶה דּוּמָה,**
לְאֹרֶג צִלְצוּל קָשָׁן ברוחב שלשה בתי נירים, שמתחייב כשמעביר שְׁנֵי
חוּטִין של ערב על **רוּחָב הַשְּׁלֹשָׁה בְּתֵי נִירָן** הללו.
מסיימת הגמרא: ומה ששנינו בברייתא, **הָאֹרֶג שְׁנֵי חוּטִין עַל הָנֶם**
וְעַל הָאִימְרָא חַיִּיב, סְתָמָא כְּרַבָּנָן - הם דברי רבנן השניים בסתם.
שנינו במשנה: **הַעוֹשֶׂה שְׁנֵי בְּתֵי נִירָן בְּחֵינָן כּו'** חייב.
הגמרא מבארת את האופן שחייב. שואלת הגמרא: **מָאי [בְּנִירָן]** -
מהו האופן שמתחייב במלאכת 'העושה שני בתי נירים', כאשר עושה
זאת בכלי הקרוי 'נִירָן'. מבארת הגמרא: **אָמַר אַבְי, תְּרִיתִי בְּבְתֵי**
נִירָא - שתי פעמים מעביר כל אחד משני חוטי השתי בין חוטי
הנירים, פעם אחת בין חוטי הנירים התלויים בקנה אחד, ופעם אחת
בין שני המסרק, **וְחִירָא בְּנִירָא** - ופעם אחת מעביר כל אחד מהם
בתוך בית הניר של הניר התלוי בקנה השני.
שנינו במשנה: העושה שני בתי נִירָן בנירין **בְּקִירֹם**.
הגמרא מבררת מהו 'קִירֹס'. שואלת הגמרא: **מָאי בְּקִירֹם** - מהו
הכלי המקנה 'קִירֹס'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב, הקִירֹס הוא כלי**
האריגה של האומנים, המותקן בו מְצוּבִיתָא, שבעזרתו האורג מעלה
ומוריד את הנירים על ידי רגליו [וראה ציור ב].
שנינו במשנה: **וְהַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תְּפִירֹת**.
הגמרא דנה בכפילות המשניות כאן ולעיל (ע). שואלת הגמרא: **הָא**
תָּנִיאָא - הרי כבר שנינו לעיל (ע) **בְּמִשְׁנַת אַבּוֹת מְלָאכּוֹת**,
'וְהַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תְּפִירֹת', ומדוע נשנה כאן דין זה בשנית, מאחר שלא
נשנה בו שום חידוש. משיבה הגמרא: לכך נשנה כאן בשנית דין
התופר, **מִשּׁוּם דְּקָבְעִי לְמִיתָנָא** - שהתנא חפץ לשנות בסיפא של
המשנה, **וְהַקּוֹרֵעַ עַל מְנַת לְתַפּוֹר שְׁתֵּי תְּפִירֹת**, לכן קָתַנִּי נָמִי -
שנה גם את דין התופר.
מקשה הגמרא: ומלאכת הקורע עצמה, **הָא נָמִי תָּנִיאָא** - הרי אף
היא נשתנה כבר לעיל (ע) **בְּמִשְׁנַת אַבּוֹת מְלָאכּוֹת**, ומדוע אם כן
נשנו כאן כלל בשנית מלאכות התופר והקורע. מתרצת הגמרא: **אֲלָא**
לכך נשנו מלאכות אלו אף כאן, **מִשּׁוּם דְּקָבְעִי לְמִיתָנָא** - שחפץ
התנא לשנות בסיפא של המשנה (להלן ע"ב) את דין הקורע **בְּחֻמָּתוֹ**
וְהַקּוֹרֵעַ עַל מְנַת שפטור, משום שאינם על מנת לתפור שתי תפירות,
מִשּׁוּם הָכִי קָתַנִּי - משום כך שנה כאן תחילה אף את דיני [וְהַתּוֹפֵר
שְׁתֵּי תְּפִירֹת] והקורע על מנת לתפור שתי תפירות.
שנינו במשנה: **וְהַקּוֹרֵעַ עַל מְנַת לְתַפּוֹר שְׁתֵּי תְּפִירֹת**.
הגמרא מבארת את אופן הקריעה על מנת לתפור. מבררת הגמרא:
הִיכִי מְשַׁבְּחָת לָהּ - היכן מוצא אתה אופן זה, שקריעת הבגד היא
על מנת לתפור.

שבת דף קה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קנה

אף אם אינו קרובו ואינו חכם, דתניא, מפני מה מתים בגני וכןותיו של אדם בשעה קטנים, כדי שיכבה ויתאבל על אדם בשר שמת. קודם שהגמרא מסיימת להביא את דברי הברייתא, תמדה הגמרא על לשונה: כדי שיכבה על אדם כשר בעתיד ממיתים את בניו כעת, וכי ערפונא שקלי מיניה – לוקחים מאדם את משכנו קודם שחטא. מיישבת הגמרא: אלא כך יש לשנות, מפני שלא בכה והתאבל בעבר על אדם בשר. הגמרא מסיימת להביא את דברי הברייתא: שקל הובכה על אדם בשר מוחלן לו על כל עונותיו, בשביל הכבוד שעשה לו בבכיתו עליו. וקשה, אם כשר הוא המת שבמשנתנו, מדוע שנינו שהקורע עליו בשבת פטור, והרי כיון שקריעתו חיוב היא, תיקון היא וחיוב. מתרצת הגמרא: לא צריכא, דלא אדם בשר הוא מת זה, ואין חיוב לקרוע עליו, והקורע עליו מקלקל הוא ופטור.

מקשה הגמרא: ואי דקא – ואם עומד הקורע בפשעת יציאת נשמה, חיובי מיתייב לקרוע, אף כשהמת אינו קרובו או חכם או אדם כשר, דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, העומד על המת בפשעת יציאת נשמה חייב לקרוע, שהרי הא – זה שיצאה נשמתו למת זה דומה, לספר תורה שנשרפה, וכשם שהרואה ספר תורה שנשרף חייב לקרוע, כך חייב הרואה אדם מ ישראל ביציאת נשמתו. וקשה, אם היה הקורע שבמשנתנו בשעת יציאת נשמה, מדוע שנינו שפטור, והרי כיון שקריעה זו חיוב היא, תיקון היא וחיוב עליה בשבת. מתרצת הגמרא: לא צריכא דלא קא – שאינו עומד בפשעת יציאת נשמה, ולכן אין חיוב בקריעתו, ולכן מקלקל הוא ופטור.

הגמרא מתרצת את סתירת המשנה והברייתא בדיון קורע בחמתו. מקשה הגמרא: תיבא – מובן החילוק בין המשנה לברייתא בדיון קורע על מתו, אלא סתירת הקורע בחמתו אחמתו – על הקורע בחמתו, קשיא, שמשנתנו פטור והברייתא מחייבת. מתרצת הגמרא: חמתו אחמתו נמי לא קשיא, משום דהא – הברייתא כדעת רבי יהודה, ואילו הא – משנתנו כדעת רבי שמעון. כלומר, הא – הברייתא כדעת רבי יהודה, דאמר שהעושה בשבת מלאכה שאין צריכה לגופה – שאין לו צורך במלאכה זו, והיה טוב לו אילו לא היה צורך לעשותה, חייב עליה, ולכן קורע בחמתו חייב אף שאין לו צורך בקריעה עצמה, ואילו הא – משנתנו כדעת רבי שמעון, דאמר שהעושה בשבת מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה, ולכן הקורע בחמתו שאין לו צורך בקריעה עצמה פטור.

מקשה הגמרא: אימר דשמעת ליה – אמנם מצינו לדעת רבי יהודה שמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, באופן שמתקן דבר במלאכתו, אבל באופן שמתקן, מי שמעת ליה – וכי מצינו שמחייב, ואם כן אף לדעתו הקורע בחמתו פטור מפני שמקלקל. מתרצת הגמרא: אמר רבי אבין, האי נמי – גם הקורע בחמתו מתקן הוא, משום דקעביד – שעושה בקריעה זו נחת רוח ליצרו הרע, שמשכך חמתו.

דוחה הגמרא את התיורין: וכהא גוונא – ובאופן כזה, שקורע בגדיו לשכך חמתו, מי שרי – וכי מותר הדבר, והתניא – וחלא שנינו בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום חילפא בר אנא, שאמר משום רבי יוחנן בן נורי, המקרע בגדיו בחמתו, והמשפר בליו בחמתו, והמפזר מעותיו בחמתו, והא בעינך עובד עבודה זרה, משום ששך היא אומנתו של יצר הרע שחפץ להחטיאו לאדם, היום אומר לו עשה כך – עבירה קלה, כגון לקרוע בגדיו בחמתו, ועושה, ולמחר אומר לו עשה כך – עבירה חמורה ממנה, ועושה, עד שאומר לו לבסוף עבוד עבודה זרה, והולך ועובד, ולכן אף זה שנשמע ליצרו וקרע בגדיו בחמתו, הרגיל את יצרו לבוא עליו, ולבסוף יסיתנו לעבוד עבודה זרה וישמע לו. ואמר רבי אבין לבאר ברייתא זו, מאי קראה – מה הוא הפסוק המלמד זאת. שנאמר (תהלים פא כ) לא יהיה כך אל זר ולא תשתתחו לאל נבר, ותיבת 'בר' משמעה בקרבך, שהפסוק מזהיר שלא יהיה בתוך גופך אל זר, ואיזהו אל זר שיש בתוך גופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע, שאם

משיבה הגמרא: מוצא אתה באופן העברה – שנעשה הבגד בי בסיטא – כעין כיס, שמפני שלא היה ארוג בשוה, כשתפרו התקפל ובולט בו ככיס, ומתקנו על ידי שקורע הבגד במקום הקיפול, ומקפל סביב מקום הקריעה ותופרו, ושוב יכול לתופרו כראוי. וזהו הקורע על מנת לתפור שבמשנתנו.

משנה

המשנה מבארת דין המקלקל בשבת: הקורע בחמתו – (בכעסו), ועל מתו, וכן כל העושים מלאכה בשבת ובפעולתם אינם מועילים אלא מקלקלין, פטורין.

והמקלקל על מתו לתקן, שיעורו להתחייב, במתקן, כשיעור שיתחייב בו המתקן במלאכה זו שעבורה קלקל.

במשנה לעיל (עג) נמנו מלאכות הכנת צמר לאריגה, משנתנו מבארת את שיעור החיוב בהן: שיעור המלפן – מכבס בנהר, והמנפץ – מפריד סיבים זה מזה בידו להכניס לטווייה, והצובע, והטווה חוט, במלא רחב הפיט – הריח שיש בין ראש האמה לראש האצבע כשמרחיקם זה מזה, כפול – פעמיים שיעור זה, שאם ליבן או ניפץ או צבע או טוה חוט באורך כזה, חייב.

במשנה לעיל (עזא) נתבאר, שהאורג שני חוטים חייב. משנתנו מבארת שיעור רוחב האריגה, שמתחייב על אריגת שני חוטים בה: והאורג שני חוטים של ערב, שיעורו להתחייב ברוחב האריגה הוא כמלא הפיט אחד, שהאורג שני חוטים בשיעור זה מרוחב האריג, חייב, אף שלא ארגם לכל רוחב האריג.

גמרא

הגמרא דנה בדיון הקורע בחמתו ועל מתו. מקשה הגמרא: ורמינהו – ויש להקשות דברי המשנה והברייתא אלו על אלו, ששנינו בברייתא, הקורע בחמתו, ובאבלו ועל מתו בשבת, חייב. מוסיפה הברייתא: ואף על פי שמחלל את השבת בקריעה זו, יצא ידי חובת הקריעה שחייב לקרוע על מתו. וקשה, הרי במשנתנו שנינו שהקורע בחמתו ועל מתו פטור. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – הברייתא נשנתה באופן שקורע על מת ידיה – שלו, שהוא קרובו שחייב לקרוע עליו, ולכן קריעתו היא תיקון וחיוב. אך הא – משנתנו נשנתה במת העלמא, שאין חיוב לקרוע עליו, ולכן קריעתו קלקול היא ופטור.

מקשה הגמרא על התיורין: והא – והרי בלשון 'מתו' שמשמע שהוא מת שלו, קתני – שני גם במשנתנו, וכיצד נאמר שמשנתנו עוסקת בקורע על מת שאינו שלו. מתרצת הגמרא באופן אחר: לעולם המשנה עוסקת במת ידיה, שמוטל עליו לקברו, ובהנך – אך הוא מאלו המתים דלאו בני אבילות נינהו – שאינו חייב להתאבל ולקרוע עליהם, ולכן קריעתו קלקול היא ופטור.

מקשה הגמרא: ואי חכם הוא המת, הרי חיובי מיתייב לקרוע עליו, אף אם אינו מקרוביו שחייב להתאבל עליהם, דתניא, חכם שמת, הפל קרוביו. קודם שהגמרא מסיימת להביא את דברי הברייתא, תמדה הגמרא על לשונה: הפל קרוביו סלקא דעתך – וכי עולה בדעתך שהכל קרוביו של כל חכם שמת. מיישבת הגמרא: אלא אימא – אמור כך, הפל קרובים בקרוביו, אף שאינם קרוביו. הגמרא מסיימת להביא את דברי הברייתא: הפל קרוביו בגדיהם עליו, והפל חולצין עליו – יוצאים לפניו בחלוק קרוע עד שכתופם חלוצה ממנו וערומה, והפל מברין – מאבילים זה את זה עליו ברחבה של עיר ואין אוכלים משלהם, וכשם שמוטל על קרובי המת לעשות, וקשה, אם המת שבמשנתנו היה חכם, מדוע שנינו שהקורע עליו בשבת פטור, והלא כיון שקריעה זו חיוב היא, נחשבת כתיקון וחיוב. מתרצת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרכה משנתנו לשנות שהקורע על מתו פטור, אלא באופן דלאו חכם הוא מת זה, ואין חיוב לקרוע עליו, והקורע עליו בשבת מקלקל הוא ופטור.

מקשה הגמרא: ואי אדם בשר הוא המת, חיובי מיתייב לקרוע עליו,

1 תשמע לו לעבור עבירה קלה, לבסוף תשתחוה לאל נכר ותחטא
2 בעבודה זרה. וכיון שאסור לקרוע בגדיו בחמתו, והעושה כן מרגיל
3 יצרו לבא עליו, אם כן מקלקל הוא, ושוב קשה, שבאופן כזה אף רבי
4 יהודה פוטר, ואי אפשר לומר שהברייתא המחייבת את הקורע
5 בחמתו, היא כשיטתו.

6 מתרצת הגמרא: אכן הקורע בחמתו הוא מקלקל, ולא צריכא – ולא
7 הוצרכה הברייתא לשנות שחייב אלא באופן דקא עביד למירמא
8 אימתא לאנשי ביתיה – שעושה כן כדי להטיל אימה על אנשי
9 ביתו, אך אינו כועס אלא מראה עצמו ככועס, ובחול קריעה זו
10 מותרת, ולכן נחשבת תיקון וחייב עליה בשבת.

11 מביאה הגמרא מעשי אמוראים שנהגו כן כדי להטיל אימה: בי הא
12 – כזה המעשה, דרב יהודה שליף מצבייטא – תלש חוטים דקים
13 משפת הבגד, כדי להראות לאנשי ביתו שהוא כועס, ויפחדו ממנו,
14 וכן רב אחא בר יעקב תבר מאני תבירי – שבר כלים שבורים
15 לצורך זה, ורב ששת רמי לה לאמתיה מוניני ארישא – שפך ציר
16 של דגים קטנים על ראש שפחתו לצורך זה, וכן רבי אבא תבר
17 נכתמא – שבר כיסוי כד לצורך זה.

18 הגמרא מביאה עוד בענין האבלות והבכיה על חכם ואדם כשר
19 שמת, שהוזכר לעיל: אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן
20 לוי משום בר קפרא, כל המוריד דמעות על אדם פשר שמת,
21 תקדוש ברוך הוא סופרן לדמעותיו ומניחן בבית גנזיו, שנאמר
22 (תהלים טו) 'נדי ספרתה אתה, שימה דמעותי בנאדך הלא בספרתך',
23 כלומר, דמעות שהורדתי על אדם כשר וספרת אותם, שמרם בנאד
24 שלך.

25 אמר רב יהודה אמר רב, כל המתעצל בהספדו של חכם שמת
26 ואינו מספידו כראוי, ראוי לקוברו בחייו, שנאמר בפסוק אחר מיתת
27 יהושע בן נון (יהושע כד ל) 'ויקברו אתו בגבול נחלתו בתמנת סרח

28 אשר בהר אפרים מצפון להר געש', והרי לא מצינו הר ששמו געש,
29 אלא הפסוק מלמד אותנו, שרגש געש עליהן הר לקוברם תחתיו
30 ולהורגן, משום שנתעצלו בהספדו של יהושע.
31 אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המתעצל בהספדו של
32 חכם אינו מאריך ימים, ועונש זה הוא מדה כנגד מדה, שכשם
33 שהוא לא מתאבל על חיי החכם שנתקצרו, כך לא יחווה משמים
34 לחייו, שדרכו של ה' לשלם מדה כנגד מדה, שנאמר בפסוק (ישעיה כו
35 ה) על מצרים, 'בסאפאה בשלחה תריבנה' – באותה מדת סאה של
36 חטאיה, ענש אותה ה'.

37 מקשה הגמרא: איתביה – הקשה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן,
38 כיצד אתה אומר שהמתעצל בהספד החכם אינו מאריך ימים, והרי
39 נאמר בפסוק (שופטים כז) 'ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע, וכל ימי
40 הוקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע', הרי שהוקנים שהיו בימי
41 יהושע האריכו ימים אף שנתעצלו בהספדו. מתרצת הגמרא: אמר
42 ליה רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא, בבלאי – בבלי, רק ימים האריכו
43 – שחיהם היו טובים עד סופם, אבל שנים רבות לא האריכו לחיות,
44 אלא מתו בקיצור שנים.

45 מקשה הגמרא: אלא מעתה ש'אריכות ימים' ביאורו ימים טובים ולא
46 שנים רבות, וכי הפסוק המבטיח למקיימי המצוות (דברים יא כא) 'למען
47 ירבו ימיהם וימי בניהם' מבטיח רק ימים – חיים טובים, ולא שנים
48 רבות, והלא אין הדבר מסתבר. מתרצת הגמרא: כאשר הפסוק עוסק
49 בברכה, שאני – הדבר שונה, וכוונתו לכל המשמעות שיש
50 בדברים, אך בשאר מקומות אין משמעות 'אריכות ימים' לחיות זמן
51 רב, אלא לחיות חיים טובים בלבד.

52 הגמרא מביאה מאמר נוסף שאמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן,
53 בענין אדם שמת: ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אחד
54 מן האחיין שמות